

cui adhæreat, ut ultimo fini. Tamen hæc imperfectio non est de ratione sanctitatis, ut sic, sed significat perfectam munditiam, cum firma adhæsione ad summum bonum. Hoc autem summum bonum respectu creaturarum est finis ultimus, respectu vero Dei est ipsemet Deus, qui in se ipso quiescit et per se beatus est, et ita vere et proprie est Deus sanctus, ut in citatis testimoniis et passim in scriptura appellatur. Imo continue ab angelis proclamatur sanctus, sanctus, sanctus, Isai. 6, et per antonomasiam ipse solus dicitur sanctus. 1. Regum. 2: *Non est sanctus ut est Dominus, neque enim est aliud extra te, etc.* Quia nullus ita adhæret suo bono per adhæsionem (ut ita dicam) essentialem, sicut Deus. Neque potest esse creatura ita munda et incapax omnis maculæ moralis, sicut ipse. Est ergo omnibus modis bonus et sanctus.

18. *Annotatio.*—Tandem vero advertere necesse est, hanc tertiam bonitatem non esse illam quæ transcendentalis est, ut per se constat, nec esse unum peculiare attributum Dei, sed comprehendere varia, scilicet, omnia illa quæ specialem aliquam virtutem seu actum voluntatis divinæ indicant, ut charitatem, misericordiam, justitiam et similes, de quibus postea dicemus. Bonitas ergo transcendentalis in Deo est vel prima, vel secunda, quæ a nobis explicatae sunt, vel utraque simul juxta varios modos explicandi bonitatem transcendentalem, de quibus in disputat. 10 Metaphysicæ diximus. Præcipue vero solet denominari Deus bonus ex plenitudine omnis perfectionis, et quatenus ex plenitudine ejus propensus est ad se diffundendum et communicandum aliis, quibus bonus esse potest. Quomodo videtur de bonitate Dei præcipue agere Dionysius c. 4 de Div. nom. Sic autem clarum est, bonitatem nihil addere essentiæ Dei secundum rem, sed solum secundum quandam connotationem et habitudinem rationis nostro modo concipiendi, non quod relatio rationis sit bonitas, sed fundamentum ejus, ut dicto loco declaravi.

CAPUT IX.

UTRUM DEO RECTE TRIBUANTUR ALIA PRÆDICATA SEU ATTRIBUTA, ET QUOTUPLICIA ILLA SINT.

1. *Causa dubitationis explicatur.* — Ratio dubitandi est, quia in superioribus explicuimus prædicata omnia, quæ Deo convenire possunt, qua ratione est ens et quæ possunt in illo a nobis concipi, secundum quandam coordi-

nationem essentialem, per convenientiam et differentiam a creaturis, usque ad propriam Dei essentialiam constituendam: sed præter hæc nihil aliud potest proprie prædicari de Deo, ergo. Probatur minor, quia si aliquid aliud prædicatur, vel est essentialis, vel extra essentialiam: hoc posterius dici non potest, quia diximus Deum in sua essentialia claudere omnem perfectionem suam: si vero dicatur primum, necesse est tale prædicatum contineri sub his quæ jam tractata sunt, alias certe non esset a nobis sufficienter essentialis Dei explicata; ergo nihil aliud potest de Deo proprie prædicari. In contrarium vero est, quia profitemur secundum fidem Deum esse sapientem, justum, misericordem, immutabilem, incomprehensibilem, ineffabilem et alia similia, quæ non per metaphoram, sed proprie Deo conveniunt, quæ voces nec inter se nec cum his, quas hactenus exposuimus, synonymæ sunt.

2. Hæc posterior ratio convincit plura esse prædicata, præter transcendentia, quæ de Deo vere et proprie prædicantur. Quod in re videtur de fide certum ex variis modis loquendi Scripturæ, quos in sequentibus adnotabimus. Ex Concilio Lateranensi capitulo *Firmiter*, dicente: *Unus est solus verus Deus, æternus, immensus et incommunicabilis, incomprehensibilis, omnipotens et ineffabilis.* Et ex communi consensu Ecclesiæ, Patrum et theologorum, loquentium de attributis divinis, quo nomine hæc prædicata Dei significantur. Ratio vero generalis est, quia non possumus in hac vita divinam perfectionem apprehendere, prout in se est, et ideo necessario debemus multis conceptibus et nominibus eam explicare, quæ quatenus attribuuntur Deo, jam quodammodo in sua entitate, et essentialia concepta, attributa ejus dicuntur. Et confirmatur ex mysterio Trinitatis, ad quod explicandum maxime nobis necessarium est divinam perfectionem ita concipere; nam docemur secundum catholicam doctrinam, unam aliquam divinam personam procedere per intellectum et aliam per voluntatem, et consequenter esse in Deo intellectum et voluntatem, quæ de Deo prædicari possunt.

3. *Quomodo prædicata Dei dicantur de se ipso.* — Ad explicandam igitur hanc veritatem nonnullæ partitiones prædicatorum Dei adnotandæ sunt, quæ ad omnia quæ dicemus lucem afferent. Primo quædam prædicantur de Deo proprie, alia metaphorice. Ita sumitur ex Divo Thoma 1. p. q. 13, art. 2 et 3. Et patet; nam priori modo dicuntur de Deo

omnia quæ significant perfectionem, et in sua ratione formali non involvunt imperfectionem, ut Sapientia, Justitia. Posteriori autem modo dicuntur quæ imperfectionem in suo conceptu involvunt, ut pœnitentia, dolor et similia. De posterioribus nominibus certum est, non significare in Deo aliquas perfectiones vel attributa re vel ratione distincta ab his, quæ nominibus propriis significantur. Quia res significatæ proprie per tales voces non inveniuntur in Deo, nec sub hac ratione possunt vero Deo tribui, sed sub aliqua metaphora, per quam voces illæ transferuntur ad significandum aliquid, quod proprie in Deo reperitur. Sic autem ea sunt eadem voces metaphorice significantur, sunt eadem perfectiones vel attributa, quæ per alias voces proprie significantur. De his ergo metaphoricis appellationibus Dei nihil amplius a nobis dicendum est, nisi hujusmodi nomina esse in primis omnia illa quæ corporales res, vel partes earum significant, ut supra capite quarto diximus, ubi Patres retulimus qui has metaphoras interpretantur. Eiusdemque generis sunt voces omnes, quæ in suo proprio et formali significato imperfectionem involvunt, etiam si non tantum corporalibus rebus, sed etiam spiritualibus convenire possint, ut dolore, pœnitentia et similia, de quibus interpretes Scripturarum multa dicunt, et in discursu hujus operis aliqua attingemus, quantum necessarium fuerit ad explicandum quomodo aliquibus locutionibus in Deo utimur, præsertim in materia de Trinitate. Nomina ergo, quæ Deo proprie tribuuntur, illa sunt quæ perfectionem abstrahentem a materia et ab omni imperfectione indicant, et his vocibus attributa indicantur, quæ nunc inquirimus.

4. *Nomina quæ proprie de Deo dicuntur, quædam negativa, quædam vero positiva sunt.* — Secunda divisio sit eorum nominum, quæ proprie de Deo prædicantur, quædam enim negativa sunt, alia positiva seu affirmativa. Divisio est Divi Thomæ, 1. p., quæst. 13, artic. 2 et 12. Et est communis patrum, Dionysii cap. 2. de Cœlesti Hierarchia, Basilii libro primo contra Eunom. Joann. Ciparisio, Decade 2, cap. 1 et Decade 4, capite 10; Augustini tract. 2, 3, in Joann. Clement. Alexand. lib. 5 Strom. Prioris generis sunt hæc, Increatus, Incorporatus, Infinitus, Immensus, Immutabilis, Incomprehensibilis, Invisibilis, Ineffabilis. Hæc enim tantum sex attributa formaliter et expresse negativa invenio, vel in Scriptura, vel in Patribus et scholasticis Deo attributa. Sunt vero tria alia, quæ in modo significandi non

dicunt expressam negationem, et ideo sub opinione versantur, an dicant negationem nec ne, quæ sunt Simplex, Unus, Æternus. Ex quibus duo jam sunt a nobis explicata, et ultra rei entitatem nihil aliud, quam negationem dicere ostensum est: nam per simplicitatem, ut recte dixit Divus Thomas in principio quæst. 3 suæ 1. part. non indicatur, quomodo Deus sit, sed quomodo non sit, et idem est de unitate, per quam etiam negatur esse alios veros Deos. De æternitate vero postea dicemus.

5. Posterioris generis sunt nomina illa, quæ perfectionem aliquam positivam formaliter indicant, inter quæ sunt aliqua transcendentia, quæ jam etiam explicata sunt, ut Ens seu Res, vel aliquid Verum et bonum, et omnia quæ his correspondent, ut est essentialis, existentia, Bonitas, Veritas; addi etiam potest subsistentia, prout essentialis esse potest, quam in tractatum de Trinitate latius considerandam remissimus propter affinitatem quam habet cum proprietatibus personalibus, de quibus ibi etiam dicendum est. Unde in præsentia hæc omnia transcendentia et personalia a consideratione attributorum excludimus.

6. Alia ergo sunt prædicata Dei, quæ perfectionem (ut sic dicam) minus generalem significant, et hæc subdistinguere possumus. Nam quædam sunt, quæ genus aliquod substantiæ significant, alia quæ circa substantiam sunt. Nam omnes hæc voces transferuntur in Deum secundum aliquam convenientiam quam habet cum creaturis, quia non cognoscimus Deum prout in se est, sed ex effectibus ad illum ascendimus, eique tribuimus perfectiones quas in effectibus invenimus, quatenus perfectiones sunt. In nobis vero vel angelis, quædam ex his prædicatis concipimus quatenus essentialia secundum rationes genericas; nam secundum specificas non possunt proprie Deo convenire, et hoc modo illa tribuimus Deo tanquam directe significantia ejus essentialiam sub aliquo generali conceptu, quia licet proprie genus non sit, per modum prædicati communis essentialis significatur. Hujusmodi autem sunt hæc: Substantia, Spiritus, Vivens, Intellectualis, quibus supra usi sumus ad declarandum aliquo modo quid Deus sit, et propterea hæc etiam excludimus nunc a consideratione speciali attributorum, quam inchoamus.

7. Alia vero sunt inter hæc prædicata, quæ in creaturis solent significare aliquid adjunctum essentiali et illam perficiens; et in hac videtur proprie convenire, quod Damascenus

libro capite quarto, dicit: *Quaecumque de Deo per affirmationem dicimus, non ipsius naturam, sed quæ circa ipsius naturam sunt, ostendunt*; quæ verba suo loco infra expendemus. Oportet autem hæc prædicata talia esse, ut in spiritualibus substantiis proprie reperiri possint, nam quæ sunt limitata ad res corporeas, jam ostensum est non attribui Deo secundum proprietatem. In substantiis autem intellectualibus quinque sunt tantum capita, ad quæ omnia hæc attributa revocari videntur, quæ sunt: *Duratio*, quæ immediate intelligitur eadere in ipsum esse existentiae; *Præsentia*, ratione cujus dicitur res aliqua in loco esse; *Intellectus*, ad quem pertinent intellectuales virtutes, ut scientia, sapientia, prudentia, ars et actus immanentes earum, ut intellectio, conceptus mentis, ratio seu idea, et proprietates illorum actuum, ut evidentia, claritas, certitudo, veritas; *voluntas*, ad quam etiam spectant virtutes ejus et actus, ut charitas, justitia, misericordia, liberalitas, amor, propositum velle, intentio, electio et similes. Atque inter hos actus comprehenditur Providentia, ejus pars est prædestinatio, sive in una, sive in altera, sive in utraque facultate existat. Ultimum denique ex his attributis est *Potentia*, quæ in Deo omnipotentia dicitur. Atque hæc videntur esse omnia prædicata, quæ propria Dei attributa dicuntur.

8. *Prædicata negativa propriissime de Deo dicuntur.*—Ex his ergo prædicatis clarum est, negativa propriissime dici de Deo, quia cum Deus sit perfectissimus, nihil verius de ipso loquimur quam cum ab eo imperfectionem removemus. Unde recte dixit Damascenus supra: *Cum Deus nobis incomprehensibilis sit, hoc solum de eo comprehendimus, quod incomprehensibilis sit*, ipsam ergo negationem propriissime concipimus, et Deo illam attribuimus. At de affirmativis prædicatis videntur Patres interdum dicere nullum esse, quod a nobis Deo proprie attribuat. Ita sentit Dionysius de Myst. Theologia, cap. 12. Ubi ob hanc causam negat Deum esse vitam, essentiam, mentem, rationem et similia. Idemque late prosequitur cap. 7, de Divin. nom.; estque vulgare apud ipsum, modum cognoscendi per negationem esse proprium, per affirmationem improprium. Unde Damascenus, capite quarto, sic inquit: *Etiam per affirmationem quædam de Deo dicuntur, præcellentis tamen negationis vim habent*. Sic etiam Boetius libro de Trinitate dicit, non Deum esse vere substantiam, sed ultra substantiam. Augustinus etiam in libris de Trinitate sæpe ita

loquitur, et præsertim lib. 5, cap. 4, lib. 6, cap. 4 et 6, et libro 7, capite quinto. Et sermon. 1 de Verb. Apostol.; denique Justin. *Apol.* 1 clemens Alex. 5 strom.; Basil. epist. 80 et alii sæpe dicunt, hæc omnia improprie Deo attribui. Ratio etiam reddi potest, quia hæc non attribuuntur Deo a nobis nisi prout a nobis concipiuntur, sed illo modo non sunt in Deo proprie: ergo.

9. *Quorundam opinio.*—*Falsitatis arguitur.*—Propter hoc quidam dixerunt, omnia hæc attributa, quæ videntur dici affirmative Deo, magis esse ad aliquid removendum, ut cum dicimus Deum vivere solum significare, non ita se habere sicut res inanimæ; et cum dicimus esse substantiam et non esse sicut accidentia. Ita refert ex Rabbi Moyses D. Thomas dicto art. 2. q. 13, 1. p., q. 13, c. 2.; et in 1. d. 2, quæst. 1, artic. 3, ubi etiam refert Avicenam lib. 1, de intelligent, cap. 1. Et Damascenus supra docet, has voces habere vim præcellentis negationis. At hæc sententia est plane falsa, et contra omnem concipiendi et loquendi modum. Sic enim dici posset Deus corpus ad significandum non esse ens in potentia sicut est materia prima, ut D. Thomas argumentatur, imo, et materia dici posset ad significandum non esse omnino nihil, itaque tollitur omnis proprietas loquutionis. Alii, ut idem D. Thomas refert, dixerunt hæc solum tribui Deo secundum causalitatem, vocari scilicet sapientem, quia sapientiam causat. Sed plane est erronea sententia, nam longe est alia intentio scripturæ, cum dicit Deum amare nos, scire omnia et similia. Item ex illa sententia multa absurda sequuntur in materia de Trinitate, ut in Deo non esse proprie verbum, amorem, processionem intellectus et voluntatis; nam licet hæc sint naturalia, ita involvunt essentialia, ut nisi essentialia propria sint nec notionalia esse possint, præter alias rationes optimas, quas contra illam sententiam facit D. Thomas d. art. 2, quæst. 13.

10. Respondet igitur D. Thomas dicta quæstione 13, articulo tertio, duo posse in his vocibus considerari, scilicet, rem formaliter significatam, scilicet, sapientiam vel justitiam et modum significandi, quod scilicet significantur in concreto, *Justus, Sapiens*, vel in abstracto, ut *Sapientia, Justitia*. Quantum ergo ad rem significatam, hæc attributa vere et proprie sunt in Deo, et ita vere et proprie de illo prædicantur. Nam perfectio Justitiæ et Sapientiæ formaliter in eo est: quia sunt perfectiones, quæ in suo conceptu formali non

involvunt imperfectionem. Licet enim ex creaturis desumptæ sint, tamen a nobis abstrahuntur et altius concipiuntur secundum formalitates suas, separando eas ab esse creato; et secundum se illas concipiendo, et sic vere ac proprie illa Deo tribuimus. At vero quantum ad modum significandi (ait Divus Thomas), semper retinent nostræ voces, sicut et conceptus, aliquam metaphoram. Quia, vel in concreto vel in abstracto significant, et in concreto significant per modum compositionis, quæ in Deo non est proprie, abstracta vero significant per modum formæ quæ imperfectionem etiam involvit: tribuuntur autem hæc Deo, ut per concreta significetur consummata perfectio ejus, per abstracta vero simplicitas illius. Et ideo in his vocibus, quoad modum significandi, videtur retineri aliqua metaphora. Sed non est hoc ita intelligendum: ut putentur talia nomina ob hanc causam non dici simpliciter, ac proprie de Deo, quia nomen est proprium ex re quam significat, non ex modo significandi: nam illum modum non significat directe nec ad hoc imponitur, sed ad significandum id quod est tale, vel quod est perfectum vel simplex. Hæc autem omnia de se abstrahunt ab imperfectionibus compositionis vel informationis, quamvis in rebus quæ nos experimur, non inveniatur sine illis imperfectionibus: et ideo quoad modum concipiendi et loquendi videmus semper illum imperfectum modum involvere.

11. *Aliqua positiva seu affirmativa attributa de Deo proprie dicuntur.*—Sic ergo constat, esse aliqua attributa affirmativa seu positiva, quæ de Deo proprie dicuntur. Patres autem, qui interdum videntur improprietatem tribuere his nominibus, quibus hæc attributa significamus, intelligunt quoad modum loquendi nostrum, nostro modo concipiendi accommodatum, non quoad res ipsas. Aliqui etiam addunt, significatum esse a Patribus in illis locis, perfectiones significatas his vocibus non convenire Deo secundum eandem rationem qua inveniuntur in creaturis, sed altiori et excellentiori modo. Sed hoc duobus vel tribus modis potest intelligi. Primo, quod talis perfectio non sit omnino ejusdem rationis in Deo et creaturis. Et hoc plane verissimum est, sed non sufficit. Quis enim dubitet, quin sapientia increata Dei sit alterius rationis excellentioris a sapientia humana? Hoc tamen præcise non satis est, ut de his vocibus asseratur improprie tribui Deo. Nam etiam sapientia angelica non est ejusdem rationis cum

humana, et id non est satis, ut dicamus nos improprie tribuere angelis nomen sapientiæ. Neque ut dicamus animal improprie dici de homine, quia est excellentius animal quam cætera. Secundo ergo modo potest intelligi, dici improprie, quia talis est sapientia Dei, ut nullam convenientiam formalem habeat cum sapientia hominis, nec ab eis possit communis aliquis conceptus abstrahi, sed solum per quandam proportionalitatem idem nomen utrisque tribuatur. At hoc nimis multum est, et in rigore existimo esse falsum, ut in disputatione vigesima octava, *Metaphys.*, latius dixi. Tertio ergo modo intelligi id potest solum ratione excellentis analogiæ quæ est inter Deum et creaturas in his omnibus attributis, quæ in Deo sunt per essentiam et (ut sic dicam) secundum fontalem plenitudinem, in creaturis vero secundum quandam participationem et essentialem dependentiam a Deo; et hic sensus est verus, ut citato loco ostendi.

12. *Divisio prædicatorum Dei quæ affirmativa sunt in absoluta, et respectiva.*—Tertio principaliter possunt prædicata Dei, præsertim affirmativa distingui in absoluta et respectiva, quorum nominum rationes satis notæ sunt, exempla vero sunt facilia; nam esse Deum quid absolutum est, esse vero creatorem respectivum. Ratio vero distinctionis est, quia Deus ipse absoluta substantia est, ut talis concipitur; qui vero non omnino concipitur, prout in se est, potest etiam concipi modo respectivo, et ita utroque modo aliquid Deo attribuimus. Sed considerandum est, hic non esse sermonem de relationibus ad intra, quæ veræ et reales sunt, et intra ipsum Deum suos terminos habent, et ideo *ad intra* dicuntur; excluduntur autem a præsentī consideratione, tum quia non conveniunt Deo, ut unus est, sed ut Trinus, tum etiam quia non pertinent proprie ad attributa Dei, ut infra libro quarto de Trinitate dicturi sumus.

13. Omissis ergo relationibus Dei realibus, quæ sunt ad intra, prædicata relativa hic dicuntur, quæ aliquo modo dicuntur relationem ad creaturas. Circa quæ est ulterius advertendum, quædam talia esse, ut necessario Deo conveniant, etiam si relationes ad creaturam dicere videantur; alia vero non necessario Deo conveniunt, quia absolute possunt non convenire, et ideo lato modo dicuntur convenire contingenter, vel potius libere. Prioris generis est omnipotentia, idea seu ratio rei factibilis, scientia simplicis intelligentiæ creaturarum et similia. Posterioris generis sunt Creatio,

et Dominium. Quamvis ergo omnia hæc possint comprehendi sub attributis respectivis et interdum ita loquantur theologi, nihilominus nos priora sub absolutis comprehendimus, ut iterum libr. 3 dicemus, quia re vera important aliquam absolutam Dei perfectionem illi convenientem necessario, quamvis per modum relationis seu respectus transcendentalis significant. Alia vero, quæ contingunt, proprie dicuntur in presenti prædicata relativa, et sub attributis nos illa comprehendimus, licet non desint theologi qui nolint ea vocare attributa, quæ est contentio de sola voce et nulla est ratio vel necessitas, quæ cogat ad excludenda illa, ut l. 4 de Trinitate commodius dicemus.

14. *Respectiva bifariam considerari possunt.* — Rursus vero hæc attributa respectiva duplicia sunt, quædam ex æternitate Deo convenientia; nam de illo possent ab æterno prædicari, si ab æterno fuisset, qui tales propositiones formaret; et Deus ipse de se illa cognovit ab æterno, licet non modo respectivo nec imperfecto, talia sunt: præscientia, prædestinatio, præfinitio, Providentia et similia. Alia vero sunt, quæ de Deo ex tempore vere dici incipiunt, ut esse creatorem, Dominum, etc., quæ ante mundi creationem de Deo non possunt vere enuntiari. Ratio utriusque partis est, quia priora dicunt relationem fundatam in solo actu immanenti Dei, qui æternus est; et ideo re ex æternitate Deo conveniunt, posteriora vero fundantur in actione transeunte, quæ non est donec aliquid ad extra fiat, et quia hoc incipit esse in tempore: ideo prædicata inde resultantia ex tempore etiam de Deo dicuntur.

15. Sub iis ergo divisionibus, tota latitudo attributorum Dei sufficienter comprehenditur. Cur autem tot et non plura numerentur Dei prædicata seu attributa, multi existimant solum esse, quia hæc sufficiunt ad Dei explicandam naturam et perfectionem, quatenus in hac vita concipi potest, et de facto a theologis et sapientibus non sunt plura excogitata. Nam ex parte Dei possent hæc in infinitum multiplicari, cum ille infinitus sit. Et licet sit una simplicissima essentialis perfectio, ut mox dicemus, tamen quamdiu non concipitur, prout in se est, potest infinitis conceptibus et modis inadæquatis concipi, et ita possent attributa ejus in infinitum multiplicari. Sed licet hoc aliquo modo verum sit, considerando perfectionem divinam ut participabilem a creatura et sub tali respectu, ratione cujus ideæ,

seu exemplaria divina in infinitum multiplicari possunt in ordine ad creaturas posibles; nihilominus attributa illa Dei, quæ naturam ejus et essentiam ac perfectionem absolute declarant, certam aliquam rationem habere possunt, ob quam tot et non plura numerentur. Quia in primis divisio illa attributorum in negativa et affirmativa adæquata est ex oppositione membrorum. Deinde negativa attributa tot multiplicanda fuerunt, quot sufficere possent, ut intelligamus excludi a Deo omnes imperfectiones creaturarum, quod sufficienter fit per ea quæ numeravimus. Nec in his negativis prædicatis est alia exigenda ratio. Nam sine dubio possunt in infinitum multiplicari, si formæ creaturarum vel generum et species de Deo negarentur, tamen illud supervacaneum esset et extra rationem scientiæ et artis. Quod autem illa attributa negativa, quæ supra numeravimus, recte distincta fuerint, inde intelligi potest, quod aliquid remouetur per unumquodque illorum, quod non remouetur per reliqua: quod vero ad prædictum finem sufficiant ex dicendis libr. seq. constabit.

16. *Annotatio circa affirmativa Dei attributa.* — Circa affirmativa autem attributa advertendum est, illa quæ involvunt relationem liberam ad creaturas non esse formaliter essentialia Deo, ut loquitur Divus Thomas quæst. 3, de Veritate, artic. 2, ad secundum, quia ratione illius respectus quem important quasi accidentaliter prædicantur; et ideo juxta diversitatem horum respectuum illa multiplicari possunt, sicut dicuntur multiplicari plures ideæ vel decreta libera Dei. Alia vero attributa, quæ necessario et absolute Deo conveniunt, quædam intelligi possunt ad modum prædicatorum essentialium et per proportionem ad ea, quæ in substantiis creatis a nobis distinguuntur in linea prædicamentali; et hujusmodi sunt illa, quæ in capite 3 a nobis posita sunt, quæ non numerantur plura, quia nos non distinguimus in substantiis plures rationes formales, communes substantiis creatis per modum generis, quæ possint Deo formaliter etiam et proprie attribui secundum abstractiones conceptus analogos. Illa ergo sunt ens, substantia, vivens, spiritualis, intellectualis, et hic est proximus gradus in quo intelligitur Deus habere excellentiam suam. Alia vero sunt prædicata, quæ videntur attribui Deo per modum proprietatum, et quædam tribuuntur tanquam consequentia rationem entis, ut sunt transcendentia, de quibus jam

dictum est. Alia, ut consequentia talem essentiam et omnia reducuntur ad tria, scilicet, scientiam, voluntatem et potentiam agendi; nam reliqua, vel negationem includunt, vel sub his continentur, ut videbimus. Hæc autem ideo sic numerantur a nobis, quia in intellectuali natura has proprietates invenimus et non plures.

CAPUT X.

AN DIVINA ATTRIBUTA DISTINGUANTUR IN RE AB ESSENTIA DEI.

1. *Thema difficultatis exponitur.* — In hac quæstione sermo est de attributis, quatenus aliquid reale et positivum in Deo ponunt et ponere concipiuntur, nec enim de negativis vel relationibus rationis dubitari potest, quomodo distinguantur ab essentia Dei, quia cum nihil formaliter sint, non possunt habere realem identitatem cum essentia nec propriam distinctionem positivam (ut sic dicam ex parte termini), sed negative dici possunt non habere identitatem. Loquor autem formaliter de relatione vel negatione; nam si per illa circumscribitur vel indicatur perfectio aliqua, quæ sit fundamentum relationis vel negationis, in illa poterit habere locum proposita quæstio. In qua in primis supponimus tanquam de fide certum perfectiones illas, quæ formaliter tribuuntur Deo eique vere insunt, non esse res distinctas realiter ab ipsamet substantia Dei: ita supponunt omnes theologi sine controversia, et a fortiori probabitur ex his, quæ infra dicemus. Unde sententia cujusdam Gualteri, quem ferunt posuisse attributa hæc realiter distincta ab essentia intellecta, ut sonat, de propria distinctione reali, hæretica est: et contra omnem rationem naturalem, ut constat ex his, quæ diximus disputatione trigesima, Metaphysic., sectione quinta. Est etiam contra definitiones fidei, ut ex nunc dicendis constabit, et a fortiori probari potest ex his, quibus infra libr. 3, de Trinitate, ostendemus relationes vel personas divinas non distinguuntur realiter ab essentia Dei.

2. *Sententia Scoti.* — *Fundamenta Scoti.* — Hoc ergo supposito est celebris sententia Scoti 4, distinct. 8, quæstion. 4; et sumitur a simili ex his, quæ tractat de distinctione inter essentiam et relationem divinam in 4, distinction. 2, quæstione septima. Ille ergo asserit, attributa distinguuntur ab essentia, non quidem realiter actualiter nec ratione tantum, sed forma-

liter, quam voluit esse distinctionem mediam inter realem et rationis. Verumtamen de sensu Scoti incertum est, qualem posuerit hanc distinctionem formalem; nam verba quibus utitur æquivoca sunt et possent ad sensum meliorem trahi, quo communiter intelliguntur. Ejus tamen sectatores communiter nolunt aliquam interpretationem admittere; sed omnino volunt, hanc esse actualem distinctionem ante omne opus intellectus, ut verba Scoti interdum sonant, et illam attribuant divinis attributis comparatione essentia. Ut autem Scotus probet sententiam suam, prius ostendit distinctionem attributorum inter se, deinde concludit distinctionem eorum ab essentia. Fundamenta prioris partis sumuntur ex modo loquendi et concipiendi, quia negamus unum attributum de alio, ut intellectum de voluntate, justitiam de misericordia; ergo signum est, inter se distinguuntur ante operationem intellectus. Nam affirmatio vel negatio non est vera, quia a nobis concipitur vel profertur, sed quia vera est in se, ideo vere profertur. Veritas autem illa pendet ex distinctione; nam hæc significatur per illam negationem; ergo fundamentum alterius partis seu illationis, nimirum, si attributa inter se distinguuntur, etiam ab essentia distinguuntur, quia licet in Trinitate non teneat illatio propter oppositionem relationum, in absolutis est optima, nam in illis locum habet illud principium: *Quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.* Unde e contrario etiam est verum, quæ non sunt idem inter se, nec uni tertio esse idem: si ergo intellectus et voluntas inter se distinguuntur, etiam ab essentia distinguuntur, eodem genere formalis distinctionis.

3. *Opinio Auctoris.* — Dicendum vero est primo, attributa divina in re non distinguuntur actu ab essentia divina. Hæc est communis sententia theologorum in 1, d. 2, ubi D. Thomas, Durandus, Ægidius, Richardus, Gregorius et Gabriel, item Bonaventura Major, Albertus, et Marsilius q. 12, Alens 1. p., quæst. 48, M. 3, Henricus Quodlib. 5, q. 4, et Quodlib. 13, q. 4, et in sum. art. 51, q. 4, Cajetanus de ente et essent. q. 12 et 1. p., q. 13, art. 4, ubi etiam D. Thomas idem sentit, et aliis locis quæ cap. sequenti commemorabo. Favent multum huic sententiæ Sancti Patres, quos ex parte retuli in Metaphysica, disput. 30, sect. 5 et 6. et in capite sequenti alios referam, et in Scripturis habet hæc veritas fundamentum, quatenus in eis dicitur Deus esse ipsa sapientia, charitas,